

Oktatási kérdések és az oktatási intézmények helyzete Firczák Gyula tevékenysége idején a Munkácsi Egyházmegyében

POLYÁK MARIANN

Előzmények

A kiegyezés utáni népoktatási helyzetet elsősorban az 1868-ban kiadott 38-as törvény¹ szabályozta. A törvény jelentős lépés volt abból a szempontból, hogy immár törvényerőre emelkedtek a korábban királyi rendeletekben, vagy törvényhatóságok, egyházmegyék által sürgetett alapelvek: a 6-12 évesek tankötelezettsége, a mulasztók szüleinek megbírságolása, a kötelező tantárgyak listája, a tanítóképzés és a tanítási módszerek feltételei, illetve a felekezetek mellett megjelentek más intézményfenntartók is, mint a községek, társulatok, intézmények, illetve maga az állam is. A tannyelv továbbra is az anyanyelv maradt.

A törvény betartása érdekében az iskolába valóban eljáró tankötelesek létszáma megnőtt, ennek következtében az iskolák számát növelni kellett. Korábban a gyerekek fele sem járt oktatási intézménybe. Az 1880-as években egy-egy település görög katolikus felekezeti iskolái nem voltak képesek törvényesen befogadni a község összes tankötelest, erre a megoldatlan helyzetre a törvényhatóságok állami iskolákat állítottak fel a királyi tanfelügyelők segítségével.

Az állami iskola jelenléte egyfajta veszélyhelyzetet okozott a felekezeti iskolának: ha abban nem felelt meg az oktatás színvonala, a szülők nem a felekezeti iskolába adták gyermeküket. Legtöbb helyen az anyagi előnyökhöz való jutás volt a döntő érv: az állami iskola költségei kisebbek voltak, mint a görög katolikus felekezeti iskoláé. Ennek következtében néhány helyen pár évvel az állami iskola alakítása után bezárt a felekezeti iskola.

Az iskolabezárás veszélye mellett viszont egyfajta versenyszellem is kialakult az állami iskolák létesítése kapcsán, mert ahol tehetősebb hitközség lé-

1 Corpus Iuris, 1868:XXXVIII. tc.

tezett, ott a lakosok képesek voltak egy jól képzett tanítót alkalmazni és a felekezeti iskola megfelelt a követelményeknek. Az államnak nem volt érdeke a felekezeti iskolák bezárása, hiszen az államnak nem állt módjában minden iskolát átvenni és saját költségén működtetni. Leginkább központi, példamutató, húzóerő szerepet szántak egy-egy állami iskola szervezésével.

Az 1880-as évek közepére megalakultak az első állami iskolák, például Bereg megye az ottani királyi tanfelügyelő, Halász Ferenc eredményeinek köszönhetően az országban a legtöbb állami iskolával bíró vármegye lett: több, mint ötven állami iskolával rendelkezett. A Munkácsi Egyházmegye többi vármegyéjében jóval alacsonyabb számú iskolát tartott fenn ekkor az állam, ezek létszáma fokozatosan nőtt a következő évtizedekben is. A 80-as években már az egyházi vezetés is belátta, hogy azokon a helyeken, ahol képtelen a hitközség anyagi nehézségek miatt fenntartani felekezeti iskoláját, jó lehetőség az állami iskolaalapítás.²

Állami iskolaalapítások

Millenniumi ünnepség

Firczák Gyula püspöksége idején az első jelentős állami beavatkozás a millenniumi ünnepségek kapcsán indult el, amikor a Vallás- és Közoktatási Minisztérium meghirdette az 1000 új állami iskola építésének célját.³ Ez azt jelentette, hogy az állami költségvetésből újabb iskolákat akartak létesíteni a nemzetiségi területeken, többek között a Munkácsi Egyházmegyében is.

Az állami szándékban sok helyen a helybeliek jó lehetőséget láttak arra, hogy átadják felekezeti iskolájukat és ezzel az anyagi terhek egy jelentős részétől megszabaduljanak, így sok településen először az egyházmegyei vezetőséggel való egyeztetés nélkül történtek tárgyalások, majd annak eredményét közölték a püspökkel és kérték beleegyezését. Több variáció után 1895-re például a beregi főesperességben 6 község görög katolikus felekezeti iskoláját szándékozta a törvényhatóság államivá alakítani. Nagy községekről volt szó: Gorond, Új-Dávidháza, Izsnyéte, Klucsárka, Patkanyócz és Ignécz. Ebben az esetben már nem a felekezeti iskolákba be nem férő iskolázatlan tankötelesek ellátásáról volt szó - és a felekezeti iskola mellé párhuzamosan, a többi felekezet iskolázatlanjainak állított iskoláról, mint a korábbi években -, hanem a görög katolikus felekezeti iskola átvételéről, tehát annak megszüntetése után

2 Vö.: POLYÁK MARIANN: *Bereg vármegyei görög katolikus népiskolák az 1880-as évek elején*, in *Symbolae, A görög katolikus örökségkutatás útjai*, szerk.: VÉGHSEŐ TAMÁS, Nyíregyháza, 2010.

3 Vö.: HALÁSZ FERENC: *Állami népoktatás*, Budapest, 1902, 17–39.

ugyanabban az épületben, ugyanazokkal a diákokkal esetleg az addigi tanítóval történt volna.⁴

Firczák Gyula elutasította a főispán határozatát, aki a püspököt azzal vádolta meg, hogy ő minden eszközzel fellép az iskolaállamosítások ellen, mert szerinte ez a görög katolikusok ellen irányult. A püspök válaszában határozottan kijelentette, hogy nem engedi felekezeti iskoláinak bezárását. Ezek ugyanis jól működő iskolák, az államnak az iskola nélküli falvakban, vagy ott kellene iskolát állítania, ahol a tankötelesek nem férnek be a felekezetibe.⁵ Végülis 1896-ra a beregi 6 tervezett iskolából 3-at állított fel az állam: Új-Dávidházán, Klucsárkán és Izsnyétén. Három állami iskola más településen került felállításra, így Felső-Remetén, de ott a püspök egyetértésével, hiszen ott nem volt korábban felekezeti iskola. Két iskola pedig többségében magyar ajkú községben létesült: Makkos-Jánosiban és Kovászón.⁶ Az egyházmegyében történt többi állami iskolaalapítás ekkor: Ung vármegyében 5 községben, Máramarosban 10 és Ugocsában 3 helyen.⁷

Hegyvidéki akció

Az egyházmegyében történt iskolafejlesztő tevékenységek egyik fontos állomása volt az úgynevezett Hegyvidéki akció 1897-től. A püspök elképzelése az iskolai helyzet javítására része volt az általa szervezett, kormányzati eszközökkel támogatott programnak. Ennek az egyik pontja volt az iskolahálózat megszilárdítása, az oktatás fejlesztése.⁸ Eredményként több állami iskola nyílt meg: a századfordulón 1898 és 1907 között: Bereg megyében 21 községben létesült állami elemi népiskola, de ennek egy része a magyar lakta területeket gazdagította, viszont nagy számban a hegyvidéki, kisebb települések is kaptak iskolát. Máramarosban 20, Ung megyében 10 település kapott új oktatási intézményt. Egy évtized alatt tehát az állam immár a püspök beleegyezésével 51 állami iskolát indított be, mely a ruszin nép gazdasági és szellemi felemelkedését szolgálta.⁹

4 Vö.: Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (a továbbiakban: DAZO) fond: 151 opisz: 17 jegy.: 229.

5 DAZO 151/17/299 60–62.

6 HALÁSZ, i.m. 204–205.

7 HALÁSZ, i.m. Ung vármegye: 240–241., Máramaros vármegye: 220–221., Ugocsa vármegye: 240.

8 Vö.: BOTLIK JÓZSEF: *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997)*, Budapest, 1997, 120–134.

9 HALÁSZ, i.m. 220–240.

Tanítók

Tanítóképzés

Az iskolaállítások mellett a fejlesztés egyik legfontosabb feladata az volt, hogy minél több helyen megfelelően képzett tanító álljon a katedrán. A tanítóképzést kellett tehát elsősorban fejleszteni, mely az egyházmegyében Ungváron történt a kántortanítóképzőben. Már a XVIII. század végén alapított (hivatalosan 1794-ben) képzőt többször megreformálták,¹⁰ míg a dualista időszak kezdetén Lichtvártsik Mihály képezdei igazgató több reformot sikeresen végrehajtott: általános tantervet és fegyelmi szabályokat fogadtatott el. Az egyházmegyében korábban több helyen, így Máriapócon és Hajdúdorogon is képeztek tanítókat, ezentúl már mindenkinek az ungvári képezdében kellett vizsgát tennie, ez lett az általánosan elismert kántortanító intézet.

Az egyházmegyei tanítóképzés során a cseholyai iskolát használták gyakorlóiskolának, a 4. gimnáziumi osztály elvégzése után kerülhettek a kántortanítóképzőbe a 16. évüket betöltő fiatalok. A népoktatási törvény értelmében, 1870-ben az addigi két éves képzést három évesre emelték, új épületet kellett felépíteni, és a képezdét rendes gyakorlóiskolával ellátni, valamint tápinteztet hoztak létre a szegény tanulók javára.

A következő igazgató, Drohobeczky Gyula alatt magyar tannyelvűnek nyilvánították a képezdét, ő végleg rendezte a gyakorlóiskola kérdését; ezenkívül az ének, a torna, a gyakorlati gazdálkodás helyzetét is. Őt Répay András, majd 1892-ben Kaminszky Géza követte az igazgatói poszton.¹¹

A kormányzati intézkedések hatására 3-ról 4 évre nőtt a tanítóképzés hossza, az 1899-1900-as tanévben már mind a négy évfolyam működött a képezdében. Az intézmény működéséről az énekléstanító-képezde értesítői számolnak be. A századfordulóra a 6 osztályos felső népiskola után 2 év úgynevezett előkészítő következett, s ezután a képezde 4 éve, így a képzés alaposabb, színvonalasabb lett; 12 év tanulás után, 18 évesen lehetett valaki tanító. A nők magánúton tanulhattak ugyanitt, az 1898-99-es tanévben több mint 30 nő kapott engedélyt a minisztertől, hogy a képezdében magánúton letehesse vizsgáit.¹² A tanítónőképző alapítása is Firczák nevéhez fűződik, ezt az intézményt ugyanis 1902-ben alapították.

10 *Emlék-album az ungvári kir. gör. kath. éneklész-tanítóképezde 100 éves fennállásának jubileumára 1893–94-ik tanévben*, közli: Kaminszky Géza, Ungvár, 1894, 5–6.

11 Vö.: Uo. 41–64.

12 *Az Ungvári kir. gör. szert. kath. éneklész-tanítóképezde értesítője az 1898–99. tanévről*, közli: Kaminszky Géza, Ungvár, 1899, 34–48.

Tanítói fizetés

A képzett tanítóknak megfelelő fizetésre volt szükségük, de a hegyvidéki, kicsi, szegény falvak lakosai ezt gyakran nem tudták előteremteni. Az egyházmegyei tanfelügyelőség Fejér Emmánuellel, (1888-tól) majd Dolinay Miklóssal (1899-ben) az élén a tanítók megfelelő bérét próbálta kiharcolni. Ennek érdekében minden községben új díjlevelet állítottak ki a lakosokkal, melyben megpróbálták elérni a törvény által előírt 300 forintos fizetést, amely terményekből és készpénzből tevődött össze. Ahol nem sikerült, ott egy 1893-as törvény alapján már lehetőség adódott arra, hogy az államtól segílyt kérjenek.

Korábban ez nem volt elképzelhető, mert felekezeti iskolákat nem segélyezett az állam. A dualista korszak ebben a szakaszában, tehát a 90-es években már változott az állami álláspont: egyre kevésbé állítottak fel állami iskolákat, inkább a fennálló felekezeti iskolákat látták el fizetés-kiegészítéssel, melyért cserébe megkövetelték az iskola törvényes működését: tehát hogy a tanító képesített legyen, a tanrendben előírt tantárgyakat tanítsa, a nemzetiségi területeken pedig a magyart is, ezenkívül megfelelő iskolaépület, felszerelés álljon a diákok rendelkezésére, és a tankötelezettség minél nagyobb mértékben megvalósuljon. Az új fizetési rendet az 1893-as 26. törvény határozta meg.¹³

Ez a törvény a 300 forintos fizetés-minimumot kötelezően kiterjesztette a hitfelekezeti tanítókra is. A fizetést előre havonta, vagy negyedévente kellett kiszolgáltatni, terményben vagy/és készpénzben. A fizetés-kiegészítésről is rendelkezett e törvény: a törvényhatóságnak meg kellett állapítania a tanító fizetését; ha ez nem érte el a minimumot, akkor pedig azt, hogy mekkora a hiány. A tanítónak megfelelő képzettséggel kellett bírnia, ha pedig 60 forintnál több hiányzott a fizetéséhez, akkor a miniszter beleszólhatott alkalmazásába. Ezáltal biztosítva volt, hogy a szegény települések is képzett tanítót kapjanak.

A tanítók fizetését hamarosan 400 forintra emelték, ami pedig az ezüstalapú devizáról aranyra való áttéréskor egyenlő volt a 800 koronás fizetéssel. Az 1892-ben végrehajtott pénzreform¹⁴ által létrejött osztrák-magyar korona a századforduló után lett egyeduralgoló, addig a forintot is használták. A századforduló után is több ízben emelték a minimálbért, így hamarosan 1000 korona lett az alapfizetés. A ruszin lakta települések nagy hányadában kérvényezték és meg is kapták a tanítói fizetés-kiegészítést.¹⁵

A fizetés-kiegészítésen kívül a tanítókat az állam jutalmazni akarta azzal, hogy 5 évente korpótlékot kaphattak, ezt az évötödös korpótléknak nevezték. Egy rendes tanító korpótlékra volt jogosult akkor, ha tanítói állomásán dolgozott 5 éve, megszakítás nélkül. 1893-ban 50 forint volt a korpótlék mértéke.¹⁶

13 Corpus Iuris, 1893:XXVI. tc.

14 Corpus Iuris, 1892:XVII. tc.

15 Fizetés-kiegészítésről (1895–98) szóló értesítések szerepelnek például: DAZO 151/17/590, 594.

16 Corpus Iuris, 1893:XXVI. tc. 2.§.

A hírhedt Lex Apponyi átalakította a harmadik évötödös korpótlék összegét: 1907-ben az 5 éve dolgozók 200 koronát, míg a 10 éve dolgozók plusz 200 és a 15 éve dolgozók ezen felül még 100 koronát kaptak.¹⁷

Egyéb intézkedések

Firczák Gyula körlevelei nagy részében az oktatásról rendelkezett, aprólékosan leírta, hogy mit kell az iskolaigazgatóknak, tehát a paróchusoknak betartaniuk és betartatniuk.

A minisztérium az iskolai szünnapokkal (hagyományosan a csütörtök és a vasárnap volt, a többi napokon délelőtt és délután is tanultak a diákok) kapcsolatos 1905-ös rendeletét a munkácsi püspök kiterjesztette egyházmegyéjére is, elrendelte, hogy a felekezeti iskolákban is ezentúl két délután legyen szünet: szerdán és szombatonként, így a csütörtöki szünnap két délutánra lett elosztva.

A tanévre való beiratkozást szeptember 15-ig kellett megejteni, a tananyagot a haladási naplóba kellett bevezetni, ezt pedig félhavonta a felettes előljáróság részére átadni. A püspök elrendelte a helyi iskolahatóság, az iskolaszék helyes működését, hogy tegyen eleget kötelességének, tehát a tagok rendszeresen látogassák a helyi iskolát és figyeljék meg, hogy a törvényeknek megfelelően működik-e, tehát rendszeren járnak-e az iskolába a tankötelesek, a tanítás imádsággal kezdődik és végződik-e, hogy a lányok külön oldalon ülnek-e stb.¹⁸ A püspök kötelezte az iskolákat, hogy mind a 6 osztályt indítsák be, addig ugyanis csak az első négy osztály valósult meg a legtöbb intézményben.¹⁹

Iskolaépületek

Firczák egy 1900-ban írt körlevelében kifejtette, hogy a ruszin nép legfontosabb hagyománya az oktatás. A püspök kérte lelkészeit, hogy tartsák be utasításait: mint például a szorgalmi időszak megtartása, a tanfelszerelések beszerzése, vagy a tanító ellenőrzése. Az egyházmegyében ekkor működő 572 görög katolikus felekezeti iskola közül 216-ban a tantermek nem feleltek meg a követelményeknek. Firczák a papságot egyenként utasította iskolájának rendbetételére vagy új épület állítására. A papoktól kérte, hogy figyeljenek oda, hogy a tanításnak valláserkölcsösnek és hazafinak kell lennie.²⁰

17 Corpus Iuris, 1907:XXVII. tc. 3.§.

18 Görög Katolikus Püspöki Levéltár (a továbbiakban: GKPL) I-1-h, 1905, 31.

19 GKPL I-1-h, 1902, 35.

20 GKPL I-1-h, 1900, 29–31.

A püspök vállalta, hogy gondoskodik a megfelelő tankönyvekről, mind magyar nyelven, mind pedig a ruthén ajkúak számára is. A Vallás- és Közoktatási Minisztériumból Firczákot korábban (1897) megkeresték egy ajánlattal, miszerint ingyen ellátnák az egyházmegye görög katolikus diákjait tankönyvekkel, ha az egyházmegye vezetése vállalja, hogy a latin betűkre áll át a cirill betűk helyett. Ezt a lehetőséget a püspök nem fogadta el.²¹

Az iskolafenntartás segítésére egyházmegyei népiskolai alapot hozott létre a püspök. Az egyházmegyében működő 572 felekezeti iskolából 85-ben nem volt tanítás 1900-ban, vagy mert egyáltalán nem volt tanító, vagy nem képesített tanító volt alkalmazva. A megfelelő tanító alkalmazása érdekében egyházmegyei néptanulmányi alap vált elérhetővé, évente egyszer minden templomban gyűjtést szerveztek ennek a javára. A püspök felhívta a lelkészei figyelmét arra, hogy a központból ellenőroket fog kiküldeni, akik oda fognak figyelni arra, hogy a lelkészek elvégzik-e népoktatási feladataikat.²²

A magyar nyelv használata

A magyar nyelv használatáról szóló törvény 1879-ben²³ az addigi anyanyelven való tanítás lehetőségét annyiban módosította, hogy ezután minden népiskolában be kellett vezetni a magyar nyelvet, mint tantárgyat, de a tanítás nyelve továbbra is az anyanyelv maradt. A törvény megvalósítására a nemzetiségi iskolák haladékot kaptak. Az 1880-as évek folyamán legfőképpen a képzetlen tanítókat kellett valamilyen módon képzettekre cserélni: vagy nyugdíjazták őket, vagy a fiatalabbakat tanfolyamok elvégzésére ösztönözték. A Munkácsi Egyházmegye ruszin tannyelvű iskoláit is fokozatosan alakították át ruszin-magyar tannyelvűvé.

Az 1907-es 27. törvény,²⁴ ami 'Lex Apponyi' néven híresült el, újra rendezte a tanítók fizetésének kérdését. 1908-ban a 3. évtödös korpótlék vált aktuálissá, az egy évvel korábban kelt törvényben több új feltételt is fűztek az államsegély és a korpótlék kérvényezéséhez. Az államsegélyt továbbra is igénybe vehették a hitfelekezetek, abban az esetben, ha rendezett volt az iskola, elfogadható volt a tanítási terve, a tanítónak megfelelő képzettsége volt és „magyar nyelven helyesen beszélni és írni, valamint tanítani is”²⁵ tudott. Ezen kívül le kellett tenni egy esküt magyar nyelven, mely arról szól, hogy a tanító megígéri, miszerint a magyar haza szeretetében fogja nevelni az ifjúságot. Ez az utóbbi kitétel volt nagy érvágás a nemzetiségi területekre nézve, hiszen az

21 DAZO 151/17/2156 1-5.

22 GKPL I-1-h, 1900, 30-31.

23 Corpus Iuris, 1879:XXVIII. tc.

24 Corpus Iuris, 1907:XXVII. tc.

25 Uo., 15.§ b)

1879-es törvény megalkotása után is, és annak ellenére sok tanító alig, vagy egyáltalán nem tanított magyar nyelvet diákjainak.

A tanítási nyelvvel kapcsolatban a 'Lex Apponyi' azt mondta ki, hogy ha egy településen mindenki nemzetiségi (nem-magyar) anyanyelvű és nem igénylik a magyar tanítási nyelvet, ott megmaradhat az anyanyelv tanítási nyelvként, de a magyar nyelv oktatásának ott is oly mértékűnek kell lennie, hogy a 4. osztály végére a diákok képesek legyenek kifejezni magukat, értelmesen, magyar nyelven. A nemzetiségi iskolák tanítói a fizetés-kiegészítést és korpótlékot csak abban az esetben kapták meg, ha magyar nyelven tanítottak bizonyos tantárgyakat is és megfeleltek az előbbi feltételeknek.

Hogyan érintette ez az új törvény a ruszinlakta megyék görög katolikus népiskoláit? Firczák Gyula püspök körlevelében megfogalmazta, hogy „[m]ivel egyházmegyém híveinek érülete és felfogása ezen céllal egybehangzó, - annálfogva én ezen törvény intézkedése alapján az államsegélyt úgy a tanítók fizetésének kiegészítésére, valamint az évötödös korpótlékok fedezésére igénybe veszem.”²⁶

A tanítási nyelv kapcsán pedig az egyházmegye feje a következőket tartotta fontosnak kinyilvánítani: „E rendelkezés egyházmegyém iskoláira nem vonatkozik és így a tanítók alapfizetés vagy korpótlék kiegészítését nem érintik. A mi iskoláink között eddig sem volt kizárólag nem magyar (ruthén) tanítási nyelvű, hanem túlnyomó részben vagy ruthén-magyar volt a tannyelv, mikor is az anyanyelven nyújtott ismeret mindenkor magyar nyelven is megtanított, vagy pedig az anyanyelv csak kiegészítő nyelvül használtatott, mely utóbbi esetben magyar-ruthén tannyelvűnek volt az iskola minősítve. Egyébiránt a fentebb jelzett tantárgyak összes iskoláinkban eddig is a vallás- és közoktatási miniszter által is jóváhagyott óraterv, tanterv és tankönyvek szerint tanítottak.”²⁷

A Munkácsi Egyházmegyében a népoktatási intézmények törvényes szintre való emelése a folyamatos oktatási problémakörbe tartozott a vizsgált korszakban, míg ezek mellett voltak egyes, elsősorban az állam részéről állított elvárások, amiknek szintén meg kellett felelni. Mint láttuk, Firczák Gyula püspök igyekezett ezeket a feltételeket teljesíteni, hogy az állam ne tudjon belekötni az iskolába. Lelkészeit állandóan biztatta az oktatási feladatok elvégzésére, a törvények, rendeletek betartására.

Következmények

A 'Lex Apponyi' következtében az egész országban a korábbihoz képest visszaesett a felekezeti iskolák száma, ellenben jelentősen megnőtt az állami

26 GKPL I-1-h, 1907, 45.

27 Uo., 47.

Oktatási kérdések és az oktatási intézmények helyzete Firczák Gyula tevékenysége idején iskoláké.²⁸ A Munkács egyházmegyei schematizmusok²⁹ alapján az iskolák számát tekintve azt állapíthatjuk meg, hogy az országos adatokhoz hasonlóan az egyházmegyében is csökkent a felekezeti iskolák száma.

Azonban ez a folyamat már a kiegyezés után megkezdődött, néhány településen bezárták a felekezeti iskolát, mert nem felelt meg az elvárásoknak és az állami iskola képes volt átvenni a szerepét. Ez egyben azt is jelentette, hogy a megmaradt felekezeti iskolák a törvényeknek egyre inkább megfeleltek. A megszűnt felekezeti iskolák diákjai az újonnan létesült állami iskolában kaptak megfelelő képzést, természetesen vallási képzést is, melyet a helyi paróchus tanított, illetve a legtöbb helyen, ahol ruszinok voltak többségben, az állami tanító görög katolikus volt.

Firczákrol az országgyűlési almanachok azt jegyezték meg az oktatással kapcsolatban, hogy a püspök „[l]egfőbb gondját képezi egyházmegyéje tanügyének fellendítése.”³⁰ Összességében elmondható, hogy az egyházi méltóság szívügye volt az oktatás fejlesztése, a felekezeti hagyományok megtartása, de emellett a magyar nyelv tanításának is elkötelezett híve volt. Sokszor támogatta az állami rendelkezéseket, vagy gyakran csak nem utasította el, de ha abban túlzást észlelt, határozottan megvédte egyházmegyéje érdekeit.

Firczák Gyula püspöksége idejében már egy valamelyest letisztult, működő iskolahálózat létezett, de a legfontosabb feladat még mindig az iskolák működésének törvényesítése volt; főként a kis települések oktatási helyzete nem felelt meg az előírtaknak. Az oktatási intézményeket sikerült valamelyest felzárkóztatni a korabeli szintre, bár továbbra is nagy hiányosságok figyelhetők meg. A püspök mindent megtett annak érdekében, hogy megőrizze felekezeti iskoláit, de az állami segítséget is igénybe vette olyan esetekben, ahol nem volt, vagy nem volt megfelelő állapotú a felekezeti intézmény.

Levéltári anyagok

Görög Katolikus Püspöki Levéltár, Nyíregyháza
GKPL I-1-h - Hajdúdorogi Püspöki Hivatal iratai 1837–2005, Körlevelek

28 Vö.: MÉSZÁROS ISTVÁN: *Népiskolák ezer éve*, in *Népiskolák Magyarországon*, Nemzetközi iskolatörténeti konferencia előadásainak anyaga, Tatabánya, 1997, 14. és MÉSZÁROS ISTVÁN: *Felekezeti népiskolai tantervek 1868–1948*, Budapest, 1996, 10.

29 A kiegyezés után a következő években jelent meg schematizmus a Munkácsi Egyházmegyében: 1868, 1870, 1872, 1874, 1876, 1878, 1881, 1883, 1885/86, 1887/88, 1890/91, 1891/92, 1892/93, 1895/96, 1899, 1908 és 1915-ben. Vö.: SZTRIPSKY HIADOR: *Egyházi schematizmusaink és a helységnevek*, in BENDÁSZ ISTVÁN-KOI ISTVÁN: *A munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészégeinek 1792. évi katalógusa*, Nyíregyháza, 1994.

30 *Országgyűlési almanach 1901–1906, Rövid életrajzi adatok a főrendiház és a képviselőház tagjairól*, szerk.: STURM ALBERT, Budapest, 1901, 17.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, Beregszász

DAZO 151/17/229

151/17/590

151/17/594

151/17/2156

Törvények

1868. évi XXXVIII. tc. a népiskolai közoktatás tárgyában.

1879. évi. XVIII. tc. a magyar nyelv tanításáról a népoktatási intézményekben.

1892. évi XVII. tc. a koronaérték megállapításáról.

1893. évi XXVI. tc. a községi, valamint a hitfelekezetek által fenntartott elemi iskolákban működő tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről.

1907. évi XXVII. tc. a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól.